אַלטע תּפילות און „נייע״ אידן

מעג מען ענדערען דעם נוסח פון דאַוונען, ווייל געוויסע ראַבאַיס דענקען, אַז אונזערע אַלטע תפילות זיינען ניט צוגעפּאַסט פאַר מאָדערנע מענשען?

פון הרב דר. יוסף דוב סאָלאָווייטשיק

עס איז ניט דערלויבט צו איבערדרוקען דעם אַרטיקעל אָן דער דערלויבעניש פון מחבר.

שאלה: אין אַ גרויסער צאָל טעמפּלען איז דער סדר און דער נוסח פון דאַוונען געענדערט געוואָרען, ווייל זיי דענקען, אַז די אַלטע תפילות זענען ניט צוגעפּאַסט פאַר דעם מאָדערנעם מענשען. וואָס איז די שטעלונג פון אידישען דין צו אַזעלכע שינויים און צו דער פאַרפאַסונג פון נייע תפילות?

תשובה: כדי צו קענען דערקלערען מיין שטעלונג צו דעם פּראָבלעם, וואָס איז אויפגעוואָרפען געוואָרען אין דער שאלה, מוז איך ווידער אָנרירען אַ יסוד אין תפילה.

עבודה שבלב, וואָס שטעלט מיט זיך פאָר דעם הויפּט מאָמענט פון תפלה, באַשטייט אין דער גרויסער דערפאַרונג, וואָס דער מענש לעבט דורך בשעת ער באַגעגענט זיך מיטן אין־סוף. דאַוונען הייסט זיך טרעפען מיט׳ן רבש״ע; נאָך בעסער, עס מיינט אַ געשפּרעך צווישען מענש און גאָט, פּונקט ווי נבואה. דער חילוק צווישן תפלה און נבואה דריקט זיך אויס נאָר אין דעם, וואָס בשעת אין נבואה רופט דער רבש״ע דעם מענשען צו זיך און יענער ענטפערט אים „הנני״ (אברהם, אברהם — הנני! משה, משה — הנני! שמואל, שמואל — הנני!), נעמט אין תפלה דער מענש די איניציאַטיוו און ער רופט דעם רבש״ע, און דער אין־סוף ענטפערט: הנני. אָבער אויך דאָ רעדט דער מענש מיט גאָט; ער שטייט אַנטקעגען אים און אַדרעסירט אים אין דער צווייטער פּערזאָן (פאַר „דו״.) „ברוך אתה״. דער געדאַנק איז אַן הלכה׳שער אמת. על פּי דין דאַרף זיך דער מענש, וואָס דאַוונט, באַטראַכטען „כעומד לפני השכינה״.

בכן האָט די הלכה קיין מאָל נישט געקענט באַגרייפען די ראַציאָנאַליטעט און די באַרעכטיגונג פון תפלה בכלל. איין פראַגע האָט דער הלכה כסדר געמאַטערט: ווי קען דער מענש מיט זיין גאַנצער באַגרעניצטקייט, אָפּהענגיקייט און קליינקייט, מיט זיין טומאה און וואולגאַריטעט, צוטרעטען צום בורא עולם, צו דער אַבסאָלוטער, אומבאַדינגטער, אומענדליכער, רעאַליטעט? ווי קען בכלל דער מענש, וואָס איז מער „אָין״ ווי „יש״, זיך באַגעגענען מיטן „אין־סוף״, און דאָך בלייבען באַשטיין? מיט וואָס פאַר אַ הוצפּה קען זיך דער מענש דערלויבען צו בעטען דעם רבש״ע וועגען זיינע קליינליכע נאַרישע הצטרכות׳ן? ווי קען ער ביי זיך פּועלן צו לויבען דעם בורא עולם, דעם „ולו דומיה תהלה״, און צו זינגען צו אים שיר ושבח? איז עס ניט אַן אַבסורד, אַז די נישטיקייט רימט די אומענדליכקייט און די אייביקייט? איז ניט תפלה אינגאַנצען פּאַראַדאָקסאַל און אומפאַרשטענדליך און אין סתירה צום כלל פון „לא יראני האדם וחי״ (אַ מענש קען צו נאָענט צום אין־סוף ניט צוקומען)?

די הלכה האָט די רעטעניש ניט געלייזט. זי האָט זיך מודה געווען, אַז זי פאַרשטייט ניט דעם ענין פון דאַוונען,

דיציאָנעלען טעקסט. זאָגאַר בנוגע די אנשי כנסת הגדולה, וועגען וועלכע די מסורה דערציילט אונז, אַז זיי האָבען אויסגעשטעלט דעם נוסח התפלה, דריקט זיך די גמרא אויס מיט די פאָלגענדע ווערטער: „מאה ועשרים זקנים, ובהם כמה נביאים, תקנו שמונה עשרה ברכות על הסדר״. צווישען די פאַרפאַסער פון נוסח התפלה האָבען זיך געפונען אַ סך נביאים, ווייל אָן זייער מיטהילף וואָלטן אפילו די אנשי כנסת הגדולה אַליין ניט געוואַגט איינצופירען אַ פיקסירטען טעקסט, מיט וועלכען דער מענש זאָל זיך באַנוצען אין זיין דיאַלאָג מיט׳ן בורא העולם.

עס איז כדאי צו באַמערקען, אַז בשעת מען האָט צוגעלייגט צו דער שמונה עשרה די נײַנצענטע ברכה „ולמלשינים״ אין יבנה, האָט רבן גמליאל אַליין ניט געוואָלט איר פאַרפאַסען. ער האָט באַאויפטראָגט שמואל הקטן, וועגען וועלכען די ברייתא דערציילט, אַז ער איז געווען ראוי צו זיין אַ נביא, אַז ער זאָל דאָס טאָן. עס איז אויך אינטערעסאַנט, אַז דער גרעסטער טייל פון תפלות איז צוזאַמענגעשטעלט געוואָרען פון ווערטער און אָפּטמאָל אפילו פון גאַנצע אויסדרוקען פון תנ״ך. די חכמי ישראל האָבען פאַרמידען, ווי ווייט מעגליך, זיך צו באַנוצען מיט׳ן אייגענעם וואָרט־שאַץ, ווייל אַ זאַך, וועלכע מען פאַרשטייט ניט, מוז מען האָבען זעהר אַ פאָרזיכטיגען און אַן אָפּגעהיטען צוגאַנג. ווען משה וואָלט ניט אָנגערופן דעם רבש״ע „הא׳ הגדול, הגבור והנורא״, וואָלטן מיר ניט געהאַט קיין רעכט אַזוי אים צו אַדרעסירען אין שמונה עשרה.

אַרויסגייענדיג פון דעם שטאַנדפּונקט האָט די הלכה אָפּגעפּסקנ׳ט, אַז ווער עס ענדערט עפּעס פון דעם נוסח פון ברכות, האַנדעלט פאַלש. „כל המשנה ממטבע שטבעו חכמים בברכות אינו אלא טועה״. באַשטימטע שינויים דיסקוואַליפיצירען די תפלה, און מען מוז איר איבערדאַווענען. די הלכה זאָגט ווייטער, אַז מען מוז דאַוונען דריי מאָל אַ טאָג און ניט מער (אַ צוגעלייגטע פרייוויליגע תפילה, תפילת נדבה, איז פאַרבונדן מיט אַ סך הלכה׳שע באַדינגונגען און אידען האָבען עס זעהר ווייניג פּראַקטיצירט). אַיידער מען שטעלט זיך שמונה עשרה, לייענט מען צוויי מאָל אַ טאָג קריאת שמע מיט ברכות, און

אינדערפרי רעציטירט מען פסוקעם און קאַפּיטלעך תהילים. אפילו ביי־טאָג צו מנחה זאָגט מען אשרי פריער, ווייל גלייך זיך שטעלן שמונה עשרה און זיך דערנענטערן צום רבונו של עולם טאָר אַ מענש ניט. דער אַריינפיר צו תפלה איז דער תהלים, דאָס געטליכע בוך פון ווידוי, תחינה, בקשה, הלל און געזאַנג, וואו יעדע גאָט־פאַרבענקטע און אין גאָט־פאַרליבטע און פאַר׳חלומ׳טע נשמה קאָן געפינען דעם בת־קול פון אירע. געדאַנקען, געפילען און שטרעבונגען. דורכ׳ן פאַרטיפן זיך אין דעם וואונדערליכען ספר באַפעסטיגט זיך דער מענש אין זיין החלטה און געטרייישאַפט צו באַגעגענען זיך מיט׳ן אין־סוף און אָנקניפּען אַ געשפּרעך מיט אים. דוד האָט כסדר גע׳טענה׳ט און זיך באַקלאָגט צו גאָט, זיך דורכגערעדט און פאַרבראַכט מיט אים, געוויינט און זיך אַליין געטרייסט פאַר אים, און געזונגען שבת והודאה צו אים, — טראַכט זיך דער מתפלל, — און דער געדאַנק גיט אים מוט אָנצוקלאַפּען אין די שערי שמים. פונדעסטוועגען, ככלות הכל, הויבט דאָך אָן דער דאַוונער די שמונה עשרה מיט „ה׳ שפתי תפתח ופי יגיד תהלתך״, מיט׳ן געבעט, אַז גאָט זאָל אים העלפען עפענען די ליפּען, ווייל ער אַליין האָט ניט דעם כח און ניט די חוצפּה עס צו טאָן. דאָס געפיל פון אומווירדיגקייט צו מתקרב זיין זיך צום בורא עולם ווערט טראָץ אַלע הקדמות ניט עלימינירט. נאָך דער שמונה עשרה פאַלט דער זעלבער מתפלל תחנון, אין וועלכען ער דריקט נאָכאַמאָל אויס זיין ווערטלאָזיגקייט און שפלות און בעט מחילה און סליחה אפילו אויפ׳ן דאַוונען אַליין.

די הלכה איז ניט געווען צופרידען מיט דער איינריכטונג פון ספּעציעלע תפלה פאַרזאַמלונגען און מיט דער אויסשטעלונג פון אַן אייגענעם סדר התפלה. אַלע בקשות דאַרפען אַריינגעפּאַסט ווערן אין דעם ראַם פון

אַ טריבונע פאַר׳ן פאָלק

דער זין פון אַ כתובה

חשוב׳ער רעדאַקטאָר:

די ענדערונג, וואָס די קאָנסערוואַטיווען ווילען איינפירען אין דער כתובה, אַז די חתן־כלה זאָלען זיין געבונדען צו זייער בית־דין, איז אויסערן פּלאַץ.

די כתובה איז אַ בינדונג־קאָנטראַקט פונ׳ם מאַן צו דער פרוי און ניט פאַרקערט. התחייבות׳ן, וואָס דער מאַן פאַרפליכטעט זיך נאָכצוקומען, ווען זיי זענען צוזאַמען, אַזוי אויך זענען די פאַרפליכטונגען, אויב זיי צעשיידען זיך. אַ ראַבאַי אָדער אַ בית־דין האָבען מיט דעם דאָקומענט גאָרניט צו טאָן. זייטיגע ענינים, ווי טבילה, דינסט וכדומה, קאָן אַריינגעשריבען ווערען אין אַ צוגאָב־שטר ווי אַ שטר אירוסין, למשל, אָבער ניט אין דער כתובה. ס׳קען פאַר קיין פאַל ניט אַריינגעשריבען ווערען אין דער כתובה אַ תנאי אויף מבטל צו מאַכען די קידושין. דאָס באַלאַנגט צו אַ רבנ׳ישע קערפּערשאַפט אָן אַ יוצא דופן.

בקיצור הגדול: די כתובה איז דער פרוי׳ס פּריווילעגירטער דאָקומענט, וואָס קען קיין זייטיגע ענינים ניט אַנטהאַלטען.

מיט אַכטונג,

נ. ווייסבערג,

בראָנקס, נ. י.

ב״ה

וועגען דער שפּראַך פון דער כתובה

חשוב׳ער רעדאַקטאָר:

אין דעם נייעם תורה העפט „הכרם״, וואָס דערשיינט אין ישראל, איז דאָ אַ פראַגע וועגען דער אַראַמעאישער שפּראַך פון דער כתובה. דער שרייבער זאָגט, אַז עס איז שוין צייט, אַז די כתובה, וואָס איז אייגענטליך בלויז אַ חתונה־קאָנטראַקט צווישען אַ מאַן און אַ פרוי, וועלכע ווילען זיך פאַרבינדען צו לעבען צוזאַמען, און די כתובה איז דאָך נאָר דער קאָנטראַקט אין וועלכען עס זענען פאַרצייכענט די התחייבות׳ן (פאַרפליכטונגען), וואָס דער מאַן פאַרפליכטעט זיך צו דער

ווילנער אידיש מיידעל—צי…